

“BOBURNOMA” — MEMUAR ASAR SIFATIDA**Usmonaliyeva Mahsuna***Farg'ona davlat universiteti Filologiya
fakulteti 3-bosqich talabasi***Annotatsiya**

Mazkur maqolada buyuk davlat arbobi va adib Zahiriddin Muhammad Boburning mashhur “Boburnoma” asari memuar janrining yirik namunasi sifatida tahlil qilinadi. Asarning yaratilish tarixi, mazmun-mohiyati, badiiy va tarixiy ahamiyati yoritiladi. “Boburnoma”dagi muallif shaxsining ifodasi, real voqealarning badiiy talqini hamda asarning o‘zbek adabiyoti va tarixshunosligidagi o‘rni ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Boburnoma, Zahiriddin Muhammad Bobur, memuar, tarixiy asar, avtobiografiya, badiiy tafakkur.

Kirish

O‘zbek mumtoz adabiyotida memuar janrining eng mukammal namunalaridan biri Zahiriddin Muhammad Bobur qalamiga mansub “Boburnoma” asaridir. Ushbu asar nafaqat adabiy yodgorlik, balki XV–XVI asrlar siyosiy, ijtimoiy va madaniy hayotini yorituvchi muhim tarixiy manba ham hisoblanadi. “Boburnoma” muallifning shaxsiy hayoti, kechinmalari va davlat arbobi sifatidagi faoliyatini haqqoniy tarzda aks ettirgani bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

“Boburnoma” — avtobiografik xarakterga ega bo‘lgan memuar asar bo‘lib, unda Bobur o‘z hayot yo‘lini bevosita o‘zi bayon qiladi. Asar asosan xotira va kundalik tarzida yozilgan bo‘lib, voqealar muallif ko‘zi bilan real va hayotiy tasvirlanadi. Shu jihatdan u memuar janrining asosiy talablariga to‘liq javob beradi.

Bobur asarda bolalik davri, Movarounnahrda siyosiy kurashlar, Andijon va Samarqand uchun olib borgan janglari, Kobul va Hindistonni egallashi kabi muhim voqealarni ketma-ketlikda bayon etadi. Ayniqsa, muallifning o‘z xatolari, mag‘lubiyatlari va ichki iztiroblarini yashirmay yozgani “Boburnoma”ni chin memuar asarga aylantirgan.

Badiiy va tarixiy ahamiyati

“Boburnoma” tarixiy voqealarning aniq tasviri bilan birga, yuksak badiiylikka ham ega. Unda obrazli til, jonli tasvirlar, tabiat manzaralari, shahar va o‘lkalar tavsifi keng o‘rin egallaydi. Bobur nafaqat voqealarni qayd etadi, balki tabiat, iqlim, xalq urf-odatlarini, til va madaniyat haqida ham qimmatli ma’lumotlar beradi.

Asarda muallif shaxsining ochiq ifodalanishi, samimiylik va xolislik kuchli seziladi. Bobur o‘zini mukammal hukmdor sifatida ko‘rsatishga urinmaydi, balki

insoniy zaifliklari bilan birga tasvirlaydi. Bu hol asarni tarixiy hujjatdan ko'ra, tirik hayot manzarasiga yaqinlashtiradi.

“Boburnoma” o'zbek nasrining rivojida muhim bosqich bo'lib, keyingi memuar va tarixiy asarlarga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Asar hozirgi kunda ham tarixchilar, adabiyotshunoslar va tilshunoslar uchun bebaho manba hisoblanadi. Unda XV–XVI asr Markaziy Osiyo va Hindiston tarixiga oid ko'plab aniq faktlar mujassam.

“Boburnoma”da Bobur faqat hukmdor yoki sarkarda sifatida emas, balki murakkab ichki dunyoga ega inson sifatida namoyon bo'ladi. U o'zining quvonch va iztiroblarini, umid va armonlarini ochiq ifodalaydi. Ayniqsa, vatan sog'inchi, mag'lubiyatlar tufayli kechgan tushkunlik holatlari memuar asarga xos samimiyat bilan yoritilgan. Bobur o'z xatolarini tan olishi, o'ziga tanqidiy yondashishi bilan o'quvchida ishonch hissini uyg'otadi.

Muallif shaxsining bunday ochiq tasviri “Boburnoma”ni oddiy tarixiy bayondan farqlab, uni chuqur falsafiy va ruhiy mazmunga ega asarga aylantiradi. Bobur o'z qismatini taqdir bilan bog'lab, hayotiy voqealardan ibrat chiqarishga intiladi.

“Boburnoma”da tabiat tasvirlari alohida o'rin tutadi. Movarounnahr, Afg'oniston va Hindiston hududlarining iqlimi, flora va faunasi, yer-suv xususiyatlari muallif kuzatuvlari asosida tasvirlangan. Bobur tabiatni shunchaki fon sifatida emas, balki inson hayotiga ta'sir etuvchi kuch sifatida aks ettiradi. Shaharlar tavsifida ularning geografik joylashuvi, me'moriy qiyofasi, aholining turmushi va urf-odatlarini haqida qimmatli ma'lumotlar beradi. Bu manzaralar asarning ensiklopedik ahamiyatini yanada kuchaytiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, “Boburnoma” — o'zbek adabiyotidagi eng mukammal memuar asarlardan biri bo'lib, unda tarixiy voqealar badiiy mahorat bilan uyg'unlashgan. Asar muallif shaxsiyati, ichki kechinmalari va davr manzarasini haqqoniy aks ettirgani bilan qimmatlidir. “Boburnoma” nafaqat adabiy-badiiy yodgorlik, balki tarixiy haqiqatni o'zida mujassam etgan nodir manba sifatida ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. — Toshkent: O'zbekiston Fanlar akademiyasi nashriyoti, 2008.
2. Zahiriddin Muhammad Bobur. Boburnoma. (Izohlar va lug'atlar bilan). — Toshkent: “Sharq” nashriyoti, 2014.
3. Qayumov, A. Bobur va boburiylar davri adabiyoti. — Toshkent: Fan, 1978.
4. Karimov, N. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. — Toshkent: Universitet, 2007.
5. Eraslan, K. Bobur va uning “Boburnoma” asari. — Istanbul: Kültür Bakanlığı nashriyoti, 1993.

6. Hayitmetov, A. O‘zbek adabiy tilining taraqqiyot bosqichlari. — Toshkent: Fan, 1989.
7. Azimova, M. “Boburnoma”ning tarixiy manba sifatidagi ahamiyati. — O‘zbek tili va adabiyoti jurnali, 2016, 3-son.
8. Toirov, S. Bobur nasrida memuar janri xususiyatlari. — Sharq yulduzi jurnali, 2019, 5-son.
9. Bekmirzayev, B. Bobur asarlarida shaxs va tarix uyg‘unligi. — Toshkent: Akademiya, 2021.
10. Rustamov, U. Mumtoz adabiyotda tarix va badiiyat. — Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2012.

